

Och nu då?

LILJA 4-EVER ÄR EN FILM om orättvisor, svek och förtryck. Det är en film som väcker känslor av ilska och sorg. Vad är det för värld vi lever i? Hur kan detta tillåtas hända? Vad kan jag själv göra?

Många av de rättigheter vi i Sverige ser som självklara idag existerade inte för hundra år sedan. Dessa rättigheter instiftades sällan utan motstånd. Att kvinnor fick politisk rösträtt 1921 var ett resultat av att människor gick samman och agerade. Ett annat exempel är homosexuellas rätt till partnerskap som blev tillåtet 1995 efter lång tids kamp. Varje dag kämpar miljontals människor mot förtryck och orättvisor.

Ett första steg till förändring är att skaffa sig kunskap. Med kunskap kan orättvisor i samhället synliggöras och det blir möjligt att agera mot dem. Att agera kan betyda många saker. Det kan vara att engagera sig i ett politiskt parti eller i någon intresseorganisation. Det kan handla om att starta en jämställdhetsgrupp på skolan. Också små insatser kan leda till förändring. Du kan se till att stå upp för dina åsikter och göra din röst hörd när du inte håller med. Dina ord ger ringar på vattnet. Dina val påverkar andras val.

Lilja var kvinna, ung och växte upp i ett samhälle där till sist bara Volodja brydde sig om henne. Hon utnyttjades till döds i ett av världens rikaste och mest jämställda länder. Vi kan ha svårt att identifiera oss med Liljas situation i hemlandet – övergiven av alla och utan ekonomisk hjälp att överleva. Men vi kan alla relatera till bristen på jämställdhet och killars och tjejers syn på sin egen och andras sexualitet. Och vi kan agera mot de många orättvisor människor drabbas av på grund av kön, ålder och ursprung.

Vi kan inte blunda för den värld som gör Liljas öde möjligt. Lilja har med våra liv att göra.

Mer att läsa

ETT FÖRSTA STEG till förändring är att skaffa sig kunskap. Vill du veta mer om de frågor som diskuteras i bokens olika avsnitt följer här tips på vidare läsning. Titlarna är ett urval och det finns givetvis gott om annan intressant litteratur kring dessa ämnen utöver det som ryms här.

Vem köper sex?

Vill du läsa mer om sexköpare och prostitution finns bland annat boken *Priset man betalar för att slippa kärlek* (Norstedts Förlag, 1994) av Cecilia Bodström och Helena von Zweigbergk där en prostituerad kvinna berättar om sitt liv och anonyma kunder berättar om varför de köper sex.

Sven-Axel Månsson och Ulla-Carin Hedin har intervjuat 23 före detta prostituerade kvinnor i boken *Vägen ut! Om kvinnors uppbrott ur prostitutionen* (Carlssons Förlag, 1998).

Spelat liv (Atlas, 2001) av Louise Eek skildrar huvudpersonen Lisas känsloladdade barndom och hur hon så småningom börjar arbeta på porrklubbar. Boken bygger på författarens och andra kvinnors erfarenheter av porrbranschen.

Göran Sandell har, tillsammans med tre socialarbetare i Göteborg, skrivit *Könsköparna* (Natur och Kultur, 1996) som bygger på undersökningar gjorda av prostitutionsgruppen i Göteborg och innehåller intervjuer med både sexköpare och prostituerade kvinnor.

Prostitution, Power and Freedom (Polity Press, 1998) av Julia O'Connell Davidson bygger på intervjuer med prostituerade, sexköpare, hallickar, bordellägare och andra mellanhänder i sexhandeln. Boken undersöker de många olika former av prostitution som existerar i världen idag, variationen av maktförhållanden runt prostitutionen och dynamiken bakom olika typer av efterfrågan på kommersiellt sex.

Skilda världar

Europas ansikte (Norstedts Förlag, 2002) är en debattbok om flyktingpolitik och rasistiska mord, om islam och hip-hop. Författaren Per Wirtén ifrågasätter många så kallade sanningar om segregation, integration och assimilering.

Sanna Vestin har skrivit *Flyktningboken: Från Duvemåla till Fort Europa* (Ordfront Förlag, 2002) där hon beskriver hinder och villkor för människor på flykt. EU-regler och lagparagrafer förklaras, man får veta på vilken grund asyl ges i Sverige och vilka regler som gäller inom flyktningpolitiken.

I *Att bryta upp och byta land* (Natur och Kultur, 2001) beskriver Elsie C. Franzén hur det är att behöva lämna ett land och lära sig leva i ett nytt. Hon har bland annat låtit några personer som flyttat till Sverige berätta om sina upplevelser och erfarenheter.

Ett tjugotal ungdomar runt om i världen skriver om mänskliga rättigheter i *Utrymme: om mänskliga rättigheter och om att få rum i världen* (Svenska Unescorådet, 2000).

Rädda Barnen har bland annat gett ut *Ensamkommande barn med flyktningbakgrund: en kartläggning i Sverige* (Rädda Barnen, 2000) av Åsa Frodlund. Från Rädda Barnen kan man också beställa *Child Trafficking in Albania* (Save the Children, 2001), en rapport skriven av Daniel Renton om handel med barn från Albanien.

I *Bara barn: om sexturism och slaveri* (Utbildningsförlaget Brevskolan, 1995) skriver Inger Jalakas om tredje världens barn och hur de utnyttjas av västvärldens vuxna män.

Makt, kön och sex

Vill du veta mer om feminism? I *Det kallas manshat – En bok om feminism* (Anamma böcker, 1996) diskuterar Carin Holmberg maktbalansen mellan män och kvinnor i samhället. Hon tar upp vad som egentligen kan definieras som manligt och kvinnligt, kvinnohat och manshat, män och feminism, kvinnor och feminism och hur man genom att urskilja maktstrukturen i samhället också kan bryta den.

Under det rosa täcket (Wahlström & Widstrand, 1996) av Nina Björk diskuterar huruvida kvinnlighet respektive manlighet är något naturligt som styrs av våra gener, hormoner och skillnader i hjärnan eller om det helt enkelt är kulturellt betingat, något som vi tränas i och pressas in i sedan vi föds och blir placerade under ett rosa eller blått täcke på BB beroende på vårt kön.

I *En riktig kvinna – om biologism och könsskillnader* (Atlas, 1999) diskuterar Sara Arrhenius dagens bild av manlighet, kvinnlighet och biologi och ifrågasätter bland annat biologismens trovärdighet.

Undrar du vad vi egentligen vet – eller inte vet – om skillnader mellan mäns och kvinnors hjärnor kan *Hjärnsläpp – bang om biologism* (Atlas, 2002) vara intressant läsning. Boken är en antologi som försöker ställa relevanta frågor, kritisera och förklara sådant som ofta påstås – eller aldrig kommer fram – i debatten om biologiska könsskillnader.

Får en tjej som blir våldtagen skylla sig själv om hon har kort kjol och urringad topp? Får hon skylla sig själv om hon var full? Får hon skylla sig själv om hon haft många sexuella partners? Dessa frågor tar Katarina Wennstam upp i sin bok *Flickan och skulden – en bok om samhällets syn på våldtäkt* (Albert Bonniers Förlag, 2002) där hon granskar olika våldtäktsmål och berättar 17-åriga

Jonnas historia, från att hon blir utsatt för en gruppvåldtäkt till att förövarna blir dömda.

Om ungas syn på våldtäkt handlar ”*Liksom våldtäkt, typ*”. Om ungdomars förståelse för våldtäkt (Utbildningsförlaget Brevskolan, 1998) av Stina Jeffner. Hon har undersökt vilka attityder till våldtäkt som finns hos elever på fem högskoleskolor i Mellansverige.

I antologin *Femininiteter, maskuliniteter och kriminalitet – Genusperspektiv inom svensk kriminologi* (Studentlitteratur, 2003), redigerad av Ingrid Lander, Tove Pettersson och Eva Tiby, belyses olika frågor kring genus inom kriminologisk forskning. Här söker man bland annat förklaringar till att svenska Kfor-soldater stämplat prostituerade de utnyttjat med sina tjänstestämplor och varför målsägande i ett våldtäktsmål tvingats svara på frågan om hon skulle kunna tänka sig att genomföra de aktuella handlingarna under andra omständigheter.

Sverige pekats ofta ut som ett väldigt jämställt land, men är det så? Och vad beror det i så fall på? Nio genusforskare har studerat relationerna mellan medborgare och stat i Sverige under 150 år och försöker besvara frågorna i antologin *Än män då? Kön och feminism i Sverige under 150 år* (Atlas, 2003).

I *Fittstim* (Bokförlaget DN, 1999) skriver 18 mer eller mindre kända svenska kvinnor om alltifrån ätstörningar och våld till sexualitet och självständighet.

Är du kille? Undrar du hur man har sex med en tjej? Hur man gör slut? Om tjejer gillar porr? Vad mens egentligen är? Dessa frågor och många andra besvaras på ett informativt och roligt sätt i boken *Vad en ung man bör veta – Fråga Darling de luxe* (Tiden, 1999).

Också Manne Forsbergs *Kukbruk* (Wahlström & Widstrand, 2004) är en bok som beskriver sådant som många killar undrar över, men få har svaret på. Förutom att besvara grundläggande frågor om sex och kärlek diskuteras sexualitet och jämställdhet. Boken ger även utrymme åt intervjuer, personliga berättelser och underhållande historik.

Det talas ofta om de krav som finns på tjejer idag, men hur är det med killarna? De ska vara macho, ha en massa muskler, och samtidigt vara schyssta och jämställda, vilket inte heller är det enklaste i världen. Jerker Jansson och Jesper Lindau har därför skrivit en handbok för alla unga vilsna killar som är på väg att bli män; *Manual* (Tiden, 2000).

Såna som oss – röster om sexualitet, identitet och annorlundaskap (Tiden, 2003) handlar om hur det är att växa upp och inse att man inte är heterosexuell – och vad som egentligen är annorlunda. Boken är fylld av texter skrivna av olika författare som berättar om att tro på gud, om att känna sig trött på gayvärlden, om det första förbjudna kärleksmötet, om utklädningslådor, trotsiga flickpojkar och mutanter.

I *Queerfeministisk agenda* (Atlas, 2002) förklarar Tiina Rosenberg bakgrunden till queerteorin, från tidig homoaktivism till feministisk teori, på ett begripligt sätt.

Sex och media

Barbro Backbergers *Det förkrympta kvinnoidealet* (Pocky bokförlag, 2003) utkom första gången 1966 och är en uppgörelse med kvinnoidealen i veckotidningar, litteratur, film och populärkultur och levererar bitvis kritik på ett humoristiskt sätt. Karolina Ramqvist står för bokens nyskrivna förord som aktualiserar Backbergers analys och dessutom fyller i vad som hänt under det kvartssekel som passerat sedan boken skrevs.

I Karin Ekmans bok *Var så god – makt, kön och media* (Rabén Prisma, 1998) kan du läsa om den obalanserade maktfördelningen mellan könen i media och reklam. Författaren menar att media genom att välja att visa kvinnor som objekt, offer eller underordnade männen, tar ifrån unga tjejer deras möjlighet att ta makten över sig själva

Bimbobakslaget (Tiden, 2000) av Kristina Thulin och Jenny Östergren tar upp 1990-talets bimbofiering av kvinnan i media med en rykande frustration och irritation över utseendefixeringen och de pressande idealen. Såväl Fröken Sverige-tävlingen som herrtidningarna Café och Slitz får motta några smockor.

Pornografi – verklighet eller fantasi? (Riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige, 1991) är en dokumentation av de föreläsningar som hölls under en konferens med samma namn arrangerad av ROKS – Riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige i november 1990.

Och nu då?

Moa Elf Karlén och Johanna Palmström har skrivit *Ta betalt! En feministisk överlevnadsguide* (Tiden, 2003) där de sökt svar på frågan varför killar och tjejer behandlas olika och har olika möjligheter. Utifrån sina egna och andra tjejers erfarenheter ställer författarna frågor till forskare och sakkunniga och ger råd för att skapa förändring.

Boken *Motstånd* (Ordfront Förlag, 2002) av Jennie Dielemans och Fredrik Cuistbergh handlar om hur man konkret kan gå tillväga för att förändra. I boken kan man bland annat läsa om Joel och Nico som räddade en skog, om Anna som slåss mot nynazister och om hur Jonas fick bussbolaget på fall. Du får också lära dig effektiva kampanjmetoder, vilka rättigheter du har vid olika aktioner samt ta del av aktivisternas bästa tips.

Allt är möjligt. En handbok i mediekritik (Allt är möjligt, 1998) tar upp hur man går från reaktion till aktion för att kritisera och förändra medierna. Boken är utgiven av det mediekritiska nätverket Allt är Möjligt som bildades 1992 av en grupp kvinnor som en reaktion mot stereotypa skildringar av kvinnor och män i massmedierna. Boken ger bland annat svar på vart man vänder sig när man retar sig på ett reportage i tidningen och hur man anmäler en annons.

Läs mer på Svenska Filminstitutets hemsida: www.sfi.se/lilja

Filmens handling

EN FÖRTVIVLAD FLICKA, Lilja, springer genom ett gråmulet betongområde. Hon är blåslagen och ser jagad ut. Hon närmar sig en bro över en motorväg. Hon ställer sig vid räcket.

En textskylt: ”Tre månader tidigare. Någonstans i det som en gång var Sovjetunionen.”

16-åriga Lilja är överlycklig. Hon ska snart lämna det nedslitna förortsområdet och flytta med sin mor och moderns nye man till Amerika. Men knappt har hon hunnit packa sina få tillhörigheter förrän modern deklarerar att Lilja inte ska få följa med, utan komma efter senare. Den chockade Lilja står plötsligt helt ensam. Ansvaret för flickan åläggs mostern som slänger ut Lilja från lägenheten och tvingar henne att flytta in i en liten smutsig rivningskvart.

I skolan hånas Lilja av sin lärarinna som spår henne en inte alltför gyllene framtid. Enda trösten i tillvaron är trogne vännen Volodja, en två år yngre pojke. Volodja har också besvärliga hemförhållanden och han rymmer hemifrån emellanåt. Tillsammans flyr de vardagen och misären genom att leka och fantisera om ett bättre liv, eller sniffa lim när allt känns för tungt.

En kväll, när Volodja slängts ut av sin far och är på väg att hoppa från en bro, lyckas Lilja övertala honom att låta bli. Eftersom hon räddat hans liv kommer han en gång att rädda hennes, säger han.

När behovet av pengar blir skriande följer Lilja med väninnan Natasja till en nattklubb i stan där de ska ragga upp män som de kan ha sex med mot betalning. Lilja känner sig bortkommen, men Natasja som ger intryck av att vara mer erfaren, får napp och tjänar ihop lite pengar.

Dagen efter dyker Natasja upp hemma hos Lilja i sällskap med sin far. Natasja ger Lilja pengarna och säger att hon inte vill ha dem. Det framkommer att Natasja ljugit för sin far och sagt att det var Lilja som prostituerat sig och att pengarna var hennes. Natasja sprider dessutom ut detta bland killarna i skolan och på gården. Lilja blir trakasserad och utsatt för glåpord om att hon är en hora. Som en tyst protest ristar hon in ”Lilja 4-ever” på en parkbänk.

När Lilja söker upp sin moster för att få hjälp med pengar och mat upptäcker hon att mostern tagit över Liljas familjs gamla lägenhet. Mostern är helt obe-

rörd över att systerdottern varken har el, mat eller pengar. Hon föreslår att Lilja ska åka till stan och göra som sin mamma, sära på benen. Lilja rusar därifrån, men tar med en bit bröd och en flaska vodka som hon delar med Volodja.

Lilja kallas till socialkontoret där hon får veta att hennes mor brevlades har kontaktat dem och avsagt sig föräldraskapet. Det blir ett dråpslag för Lilja som i desperation drivs att bege sig till stan och prostituera sig. Den första kunden blir en vidrig upplevelse och hon kräks efteråt. Med det är med viss tillfredsställelse hon dagen efter går in i kvartersbutiken och köper vad hon vill för pengarna. Framför allt gör hon Volodja lycklig genom att ge honom en basketboll i försenad födelsedagspresent. Varifrån hon fått pengarna berättar hon inte.

Lilja fortsätter att åka till stan och prostituera sig. Hon utsätts för misshandel och hamnar i farliga situationer. När den verserade och vackre Andrej dyker upp är hon först skeptisk. Andrej lyckas vinna Liljas förtroende genom att inte kräva att få ligga med henne. Istället bjuder han på tivoli och McDonalds. Han verkar uppriktigt intresserad och Lilja blir förälskad. Han säger att han bor och arbetar i Sverige, men att han är hemma på semester. När Andrej föreslår att Lilja ska följa med till Sverige verkar det för bra för att vara sant. Andrej erbjuder sig att fixa bostad och arbete.

Efter att Lilja en kväll blivit överfallen och våldtagen i sitt eget hem av ett gäng grannkillar blir valet lätt. Hon måste lämna denna tillvaro. Volodjas varnande ord om att hon kommer att bli lurad vill hon inte lyssna på.

Precis före avresan till Sverige påstår Andrej att hans mormor blivit döds sjuk och att han måste stanna medan Lilja får resa ensam. Han lovar att komma om två dagar. Utrustad med ett falskt pass går Lilja ombord på planet till Sverige.

Volodja blir förtvivlad när Lilja ger sig av och vill inte säga adjö. När hon är borta sätter han sig framför ytterdörren till Liljas lägenhet där han tar han en överdos tabletter och dör övergiven av alla.

På flygplatsen i Malmö möts Lilja av "chefen", Witek, som tar hennes pass och kör henne till en lägenhet i ett förortsområde. Där låser han in henne i en påvert möblerad lägenhet med besked om att hon ska börja arbeta dagen efter.

Nästa dag dyker Witek upp och våldför sig på Lilja i badrummet. Witek visar sig vara hallick och släpper bara ut Lilja ur lägenheten då hon ska säljas till olika män. Witek hotar att döda henne om hon försöker fly, och går hon till polisen kommer hon att skickas hem. Lilja är fånge i ett främmande land. Några pengar ser hon inte till men Witek sticker till henne en hamburgare då och då.

Det enda ljuset i mörkret är då Volodja i änglagestalt drömligt dyker upp hos Lilja med tröstande ord. Han uppmanar henne att stå ut när hon vill ta sitt liv. Han försöker få henne att se att livet – hur uselt det än är – är det enda liv hon har.

Efter att Lilja blivit förnedrad av en torsk som tvingat henne att föreställa hans dotter för att sedan förgripa sig på henne, och därpå misshandlad av Witek när hon försökt fly, är Lilja mentalt och fysiskt nedbruten. Volodja dyker upp som i dröm och visar henne att Witek glömt att låsa ytterdörren. Lilja går ut, men vet inte vart hon ska ta vägen. Hon ser en polisbil, blir orolig och börjar springa. Som i trans springer hon mot en bro över en motorväg. Hon klätt-

rar upp på broräcket. Trots att ängeln Volodja försöker övertala henne att låta bli – så hoppar hon.

Medan Lilja svävar mellan liv och död i en ambulans passerar hennes liv revy, men situationerna beskriver en alternativ verklighet: Lilja avfärdar Andrej och stannar kvar hemma.

I filmens sista bilder spelar Lilja och Volodja basket på ett hustak. Båda har änglavingar.

En textskylt: ”Denna film tillägnas alla de miljoner barn världen över som utnyttjas i sexhandel.”

Produktionsuppgifter

Regi: Lukas Moodysson

Producent: Lars Jönsson

Manus: Lukas Moodysson

Foto: Ulf Brantås

Scenografi: Josefin Åsberg

Kostym: Denise Östholm

Klippning: Michal Leszczykowski, Oleg Morgunov, Bernhard Winkler

Ljud: Niclas Merits

Originalmusik: Nathan Larson

Produktion: Memphis Film i samproduktion med Zentropa Entertainments5 ApS, Film i Väst, Sveriges Television Göteborg, Nordisk Film & TV Fond/Svend Abrahamsen och med stöd av Svenska Filminstitutet/Lena Hansson-Varhegyi, Det Danske Filminstitut/Vinca Wiedemann. Sverige, Danmark 2002.

I rollerna

Lilja – Oksana Akinsjina

Volodja – Artiom Bogutjarskij

Liljas mamma – Ljubov Agapova

Moster Anna – Lilija Sjinkarjova

Natasja – Elina Benenson

Andrej – Pavel Ponomarjov

Witek – Tomas Neumann

Tekniska uppgifter

Speltid: 109 minuter

Bildformat: 1:1,85

Ljud: Dolby Digital och DTS

Censur: Tillåten från 15 år

Svensk text: Kristina Larsén

Svensk premiär: 23 augusti 2002

Biografdistribution

Sonet Film, Box 20105, 161 02 Bromma

Telefon 08-555 248 00

www.sonetfilm.se